

SZÉNÁSI Zoltán

Atipikus

(Vasadi Péter összes verse I–III,
szerkesztette és a szöveget gondozta Zsille Gábor.
Magyar Napló Kiadó – Írott Szó Alapítvány, 2021–2022)

Ady Endre halála után mintegy tíz év telt el, mire megjelent az első gyűjteményes kötet, amely tartalmazta a költő összes korábban kötetben megjelent verseit. Ady személye körül ekkor már jó ideje formálódott az irodalmi kultusz, egyből a halála után pedig megindult a harc afölött, hogy ki is tekinthető a költő valódi szellemi örökösenek, persze igen erőteljes politikai színezetet öltve. 1927-ben a „kettészakadt irodalom”-vitában konzervatív részről Ady még mindig a rossz oldalra került, a modernnek közé, holott azon az oldalon is volt, aki megkérdőjelezte költői nagyságát, gondoljunk csak Kosztolányi a gyűjteményes kötettel nagyjából egy időben megjelent nevezetes pamfletjére.

Kissé talán különös lehet, hogy amikor — a költő halála után öt évvel — több mint 1600 oldalon, három kötetben megjelenik Vasadi Péter összes verseit tartalmazó gyűjtemény, éppen Ady példájára hivatkozom, hiszem akár emberi, akár költői alkatát tekintve, de alkotói pályája alapján is, két nagyon különböző karakterű életműről és utóéletéről van szó. Az összevetés lehetőségét maga Vasadi utasítaná vissza, kedvesen és közben jó nagyot nevetve, valahogy így:

Vas és Ady:
nem túl sok
Tördükig
ha nyújtózok.
(Csak könnyedén...)

Vasadi Péter pályakezdése tökéletesen atipikus. Későn indult, de annál hosszabbra nyúlt és rendkívül termékeny költői pályája az övé. Az egykori katonai kadét kamaszkorát megjárta a második világháború poklát, amely marandandó, műveiben is többször megidézett tragikus világtapasztalatává lett számára. A negyvenes évek végén volt segédmunkás, felvették az egyetemre, majd rövidesen eltanácsolták, végül a Konzerv- és Húsipari Szállítási Vállalat csoportvezetőjeként dolgozott másfél évtizedig, miközben lett a hatvanas évek eleje óta jelentek meg írásai. 1967-től lett a *Vigiliá*, valamint az *Új Ember* munkatársa. 1971-ben a *Magunk kenyérén* című antológiában bő válogatás jelent meg addig született verseiből, és 48 éves volt, amikor első kötete, a *Jelentés Babylonból a Szépirodalmi Könyvkiadónál* napvilágot látott. A későre nyúlt indulás a dilettantizmus, írásainak vallásos tematikája és szemléletmódja pedig a Pilinszky-

epigonizmus gyanúját vonta maga után, a nyolcvanas évekre azonban már jelentős kritikai figyelem övezte líráját. Verseivel, esszéivel élete végéig jelen volt az irodalmi lapokban, 1990 után évente–két évente jelentek meg önálló kötetei. Személye körül azonban nem alakult ki kultusz, sőt azt hiszem, nem tévedek, ha azt gondolom, életének utolsó évtizedében inkább az irodalomolvasók és -értelmezők egy viszonylag szűk köre számára volt valóban fontos az ő költészete.

Mindezt figyelembe véve kissé meglepő, mégis örvendetes, hogy Vasadi Péter halála után fél évtizeddel a *Magyar Napló* és az *Írott Szó Alapítvány* gondozásában, Zsille Gábor szerkesztői munkájának köszönhetően a kezünkbe vehetjük összes verseinek vasok köteteit. A Vasadi-összes keményítáblás kötésben izléses homokbarna borítóval, a védőborítól fülnél az adott pályaszakaszról származó fotóval és egy rövid bemutató szöveggel jelent meg, a könyv belső és hátsó borítóján pedig egy kézírás imitáló betűtípussal szedett vers olvasható az illusztrált kötet anyagából. A kiadói szándék nyilvánvalónak tetszik: a huszadik–huszonegyedik századi későmodern magyar líra egyik fontos korpuszának kiadását tűzték ki célul a ki- és megemelés nyilvánvaló kanonizáló gesztusával, annak reményében, hogy az összkiadás élénk olvasói figyelmet és interpretációs hullámot vált majd ki. Nem csekély tehát a tét. Egyrészt azért, mert a múltó idő folyamatosan felteszi a kérdést számunkra, hogy a most prezentált életmű valóban érdemes-e a gyűjteményes kiadásra. Illetve — amennyiben ez első kérdésre a válaszunk igen —, hogy az összkiadás minősége megfelel-e a kiadott művek esztétikai kívánóinak.

Az első kérdésre a magam részéről teljes elfogultsággal mondom azonnal *igen*t. Az immáron lezárult életmű újraolvasása lényegében megerősítette számomra azt a majd' egy évtizeddel ezelőtti olvasói tapasztalatot, amelyet még 2015-ben egy kismonográfiában igyekeztem összefoglalni. Ennek főbb tézisei: Vasadi Péter költészetének alapkaraktere, az érzékelhető valóságon túlira szegezett figyelem és — ennek megfelelően — a keresztény szöveg hagyomány motívumkincséből gazdagodó merítő versnyelv már a kezdeteknél adott volt. A nyolcvanas évek elejére a korábbi, a neoavantgárd hatását is mutató nyugatos–újholdas verseszéd leggyorsulóddott, és az ezredfordulóra kialakult a jellemző Vasadi-versmodell: a félhosszú, leggyakrabban strófákra

nem tördelt műforma. Költészete mindvégig megőrizte a maga sokféle kérdésirányát és transcendenciára való nyitottságát, a versek is — csakúgy mint Vasadi esszéi — híven dokumentálják szellemi tájékozódásának frissességét, mégis kerülő az éppen aktuális költői és gondolkodói divatokat. Szkeptikusan szemléli a posztmodern értékrelativizmust, és kritikus a rendszerváltozás után eluralgó anyagiassággal szemben. Az erre történő költői reflexiókhoz még a kilencvenes években kialakított egy saját rímes-rítmusos verstípust, amelynek köszönhetően a költészet zenei eszközeinek látványos használata az iронiа irányába oldja az öregesnek ható költői dohogást.

Ha ma a teljes költői életmű újraolvasása után valamit másként írnék meg a korábbi kismonográfiából, az alighanem a szociális szempont kiemelése lenne. A szegénység felé forduló részvét Vasadinál nem vasárnapi keresztény ájtatosság, hanem a felesbarát iránti szeretet parancsából fakadó őszinte és feltétlen odafordulás. Nem véletlen, hogy kedvenc egyházi szentje Assisi Szent Ferenc, profán-költői szentje pedig József Attila, s kései költészetének legizgalmasabb darabjai saját lakókörnyezetének szegényeit, lecsúszott (ha egyáltalán volt honnan) egzisztenciáit állítja az olvasó elé. Teljes költői pályáján találhatunk a feleségéhez írott verseket, utolsó egészen megrendítő darabja a beteg feleség ápolását megverselő *Trivialis* a *Törzész* című kötetből, amelyben a másik (Vasadi versében szenvedő) test fiziológiai folyamatainak naturalisztikus leírása József Attila *Óddjának* negyedik részét idézi számomra. Mai mai nézőpontomból szintén jobban kidomborítanék, az az, ahogy a Vasadi-költészet a szöveg materiális jellemzőinek poétikai potenciálját kihasználja. Érdemes lenne megvizsgálni, hogy a köteteken átnyúló, első ránézésre talán csak a „költői szabadság” kínálta szabályszerűsének ható, többé-kevésbé bevettnek mondható írásmódok (például

az interpunkció használata, a mondatkezdő kisbetűk, sor elején megismételt elválasztójel stb.), vagy a kötetben belüli címadási gyakorlatok milyen szövegek közötti rejtett kapcsolatra utalhat. Ma is úgy látom azonban, hogy ebből a szempontból is Vasadi Péter életművének legizgalmasabb darabjai az 1993-as *Mindenki arányát sejt* című kötet „oszlopversei”, de erre — sajnos — később még vissza kell térnünk.

A második kérdés ugyanis, hogy az összegyűjtött versek kiadásának minősége megfelel-e a prezentált költői életmű jelentőségének. A válaszom erre a kérdésre már sokkal kevésbé egyértelmű. A kötetek külső esztétikája alapján, ahogy arra fentebb már utaltam, mindenképpen igennel kell erre a kérdésre felelnünk, az olvasó valóban szép könyvet vehet a kezébe, a szövegkiadói gyakorlat azonban már sokkal problematikusabbnak tűnik számomra. Mint oly gyakran, itt is bekerült néhány sajtóhiba a kötetekbe. Ezek zömében felesleges vagy hiányzó szóközpök, de például a második kötet *Ártatlan engem* című versének egyik sorvégén a 414. oldalon az átró a pontosvessző után az enterrel együtt valószínűleg leütötte a klaviatúrán szomszédos *ü* betűt is, ami aztán úgy is maradt. Az első kötet *Mozdulatlan víz* című versében a 63. oldalon található egy, feltehetően elütésből származó sajtóhiba, a 4. versszak 4. sorában a *Jelenés Babylomból* kötetben ugyanis „vállaid” szerepel, az értelemzavaró „vállald” helyett. Mindent egybevetve a kötetek olvasása során felfedezett sajtóhibák száma nem sok, mégis egy ilyen reprezentatív kiadvány esetében egy is igen bosszantó lenne.

A legnagyobb problémának azt tartom, hogy hiányzik egy olyan szerkesztői előszó vagy bevezető tanulmány, mely tisztázná, hogy milyen elvek szerint és hogyan rendezte kötetbe a sajtó alá rendező Vasadi Péter „összes” verseit. A Vasadi-líra

íránt érdeklődő olvasó számára ez talán nem is lenne annyira szükséges, azonban egy ilyen jellegű kiadásnak, kritikai kiadás híján, a Vasadi-életműértelmezések (tanulmányok vagy egy újabb monográfia) számára is „hiteles” és használható forrásanyagul kell(ene) szolgálnia. Látszólag ez is rendben van, hiszen Zsille Gábor nemcsak arra vállalkozik, hogy a kötetekben megjelent verseket összegyűjtse, hanem *Kötetből kimaradt versek (1961–1985)* cím alatt közreadja a csak folyóiratokban publikált költői alkotásokat is, mintegy harminckét művet, több költemény esetében a főszöveg alá írt zárójeles megjegyzésként utal arra, ha valamelyik versnek közli átdolgozott szövegváltozatát is. A kötetből kihagyott versek maradéktalan összegyűjtése egyébként éppen azzal a nem elhanyagolható értelmezői hozzáadékkal járna, hogy bemutassa: a kötetpublikációk hogyan formálták Vasadi költői profilját a pályakezdés éveitől kezdve. Ezekből a korai művekből értem meg Rónay László (Siki Géza álnéven) *Tamariszek* kötetéről írott kritikájának egy fontos kitételét: „Már korábbi köriteivel kapcsolatban is felmerült olykor — írja Rónay — az érzés bennem, hogy még mindig nem sikerült maga mögött hagynia Pilinszky Jánost.” (*Előő kötetes költők*, Vigilia, 1974, 417.)

A szerkesztői vállalás tehát roppant örvendetes, azonban ha egy kicsit megkapargatjuk a felszínt, érdekes felfedezéseket tehetünk.

Az első, kötetbe később fel nem vett versek a *Vigilia* 1961. évi 5. számában jelentek meg. Ugyanebben az évben látott napvilágot (s ez szerintem már önmagában érdekes adat) az *Autó-Motor* című lap július 15-i számában az *Autókaraván* című verse, amelyhez fogható nem találhatunk a gyűjteményes kötetben, ezért itt most teljes egészében újraközlöm:

*Szénes, zománcos bogarak.
Simán gurulva futnak,
egymást elűzik könnyedén
és dúdolnak maguknak.*

*Króm orrukon vakít a nap,
Antenna-csúpjuk görbe
bábókkal hajlong, s táj úszik
a ferdé, kis tükrökbe.*

*Valójukon két kéz pihen,
lazán ökolbe húzva,
s fűre szemeik villognak ki
bóbóra, fényes útra.*

*Időnként fel-felmordul egy
s gyorsabb fúdnak szökökben,
s nádmak záig a többi is
a por- s benzinkútjában.*

*Azán csak egy-egy villandó
jelzi, hogy merre járnak.
S marad a csend s keréknyomok
a porban alvó fűknek.*

A következő évben Vasadi ismét publikált verset a lapban, egy moralizáló költeményt a vad motorosról, aki kishíján elgázol egy úton átkelő nénikét. Ezek a versek hiányoznak a Vasadi-összesből.

Nem tudom, a sajtó alá rendező milyen elvek szerint kerestett a korabeli periodikákban, de a kötetben nem publikált versek gyűjteménye azt sugallja, azokat a lapokat nézhetné át elsősorban, amelyeknek Vasadi munkatársa volt, és talán ezért lehet, hogy — az egyetlen *Jelben* közölt művön kívül — kizárólag a *Vigiliában* és az *Új Emberben* megjelent verseket veszi fel a gyűjteménybe. Nyilvánvalóan hatalmas feladat a hatvanas évek elejétől kezdve minden magyar nyelvű, szépirodalmi anyagot közlő napilapot és folyóiratot átnézni, vagy akár a repertóriumokat átnyálazni. A legtöbb folyóirat archívuma azonban már online is elérhető, és nagy segítségére lehet a kutatóknak az *Arcanum: Digitális Tudománytár* című adatbázis, mely számos lap OCR-ezett PDF-másolatát tartalmazza. Egyszerű kereséssel és a vizsgált évkör praktikus beállításával újabb érdekes találatokat kaphatunk. Például azt, hogy Vasadi a hatvanas évek elejétől kezdve nemcsak katolikus lapokban publikált, hanem jelentek meg versei a *Jelenkorban* és az *Alföldben* is. Ezek többségét a költő később kisebb-nagyobb szöveg módosításokkal felvette valamelyik kötetébe, de néhány esetben gyanús számomra, hogy csak folyóirat-publikáció született. Ilyen az *Állsz a búvós homokon* (*Jelenkor* 1964/4.), a *Felmelt újjáak* (*Jelenkor* 1964/8.) vagy a rendkívül erőteljes Pilinszky-hatást mutató *Minden megérett* (*Jelenkor* 1966/9.).

Előfordulhat persze, hogy én is tévedek, és egy alaposabb szövegvizsgálat kimutatná, hogy az általam említett kötetből kimaradt versek közül kimaradt versek valójában megtalálhatók valamelyik könyvben, csak éppen jelentősen átdolgozva. Vasadi Péter költői pályakezdsének verspublikációit tanulmányozva a másik tanulság ugyanis, hogy a költő a már folyóiratban megjelent verseit a kötetbe történő bevalogatás során gyakran átírta. Ezek az átdolgozások igen különböző mértékűek. Előfordul, hogy csak az ajánlást hagyja el, és a helyesíráson módosít, ez történik az eredetileg Somos Ágnes emlékének ajánlott *Fegyvertelenül* című verssel (*Jelenkor* 1963/11.). Találkozunk azonban jelentősen újraírt versekkel is, a szintén a *Jelenkorban* publikált (1963/4.) *Szikár napok* eredetileg hét négy soros strófából állt, később *A magunk kenyerén* című 1971-ben kiadott antológiában, majd az 1988-as *Fahid* kötet „új” verseinek anyagába nyolcsoros, strófákra nem tagolt változata került be. Az *Ártatlan városok* című vers (*Alföld* 1963/12.) az *Ének a szomjúságról* kötetben jelentős változtatásokkal jelent meg újra *Könyörgés a városokért* címmel. Az újívéki *Hidban* publikált, majd *A magunk kenyerénben* némi átírával újraközlött *Magányos ember éneke* a szintén az 1976-os kötetben olvasható *Sugárdráscok* című háromrészes művel mutat nagyon erős rokonságot.

Sorolhatnám tovább is ezekhez hasonló példákat, de talán ennyi is elég annak szemléltetésére, hogy amennyire gondosnak tűnik első pillantásra a szerkesztői eljárás, amely időnként

a versek után közli, hogy a gyűjteményben az adott műnek még találkozhattunk másik szövegváltozatával, éppen annyira érthetetlen, hogy a fent említett példákhoz hasonló esetben miért nem követi a sajtó alá rendező ezt a gyakorlatot. Éppen ezért is hiányolom a szerkesztői előszót, mely többek között rögzítette volna, hogy mit és miért tekint önálló közlésre érdemes szövegváltozatnak, illetve az egyes köteteknél melyik variánst publikálja. Szintén magyarázatot igényelt volna, hogy miért nem találjuk meg *A magunk kenyerén* antológia anyagának azokat a verseit, amelyek vagy nem, vagy más címmel, esetleg átdolgozva szerepelnek valamelyik későbbi önálló kötetben. Összesen húsz versből hat ilyen címet említhetünk: *Hát így mész el, Megtérész alkonyatkor, Kídramlik a szél, Szent szimulán*. Ezeken kívül *A csönd hegylépe* korábbi variánsa megtalálható *A csönd gódrében* címmel (Vigília 1967/7.), a kötetből kihagyott versek között, és ugyanitt található az 1965-ös *Árnyaktól közrefogva* (Vigília, 1965/11.), amely erős szövegcsúszást mutat az 1971-es antológia *Grádulálé* című darabjával.

Látszólag pedig egyszerű a helyzet. A verseskönyvekből szépen sorban át kell másolni az egyes verseket, megtartva azok költő által kialakított sor- és ciklusrendjét. A Vasadi halála után megjelent első *összesítő* még nem elvárható, hogy alapos kutatás után *összegyűjtse* a költő életében megjelent valamennyi verset és versváltozatot. Ez majd a kritikai kiadás elkészítőinek feladata lesz. (Ebből a szempontból is érdemes lett volna megfontolni a bevezetőben említett első *Ádý-összes* kiadói előszavában foglaltakat, amely kizárólag a kötetben megjelent verseket közölte.) Láttuk viszont, hogy Vasadi igen gyakran átdolgozza az egyszer már publikált költeményeit, s ez nemcsak abban az esetben fordul elő, amikor a folyóiratpublikációt követően először kötetbe rendezi műveit, hanem — ahogy ezt már *A magunk kenyerén* antológia is mutatja — válogatott gyűjtemények esetében is. Éppen ezért magyarázatra szorult volna az is, hogy az 1990-es *Fahid* című, válogatott és új verseket közlő kötet anyagából Zsille miért hagyja ki a válogatott verseket, és csak az „újakat” veszi fel a gyűjteménybe. Nemcsak arról van szó ugyanis, hogy néhány versen változtatott Vasadi, hanem, nagyjából megtartva a korábbi kötetek rendjét, új címeket — melyek ezúttal már cikluscímek lesznek — adott a korábbi kötetegységeknek. És találunk olyan verset — a *Jelentés Babylonból* kötet darabjai között a *Lépesdima*, 1942-t —, mely a korábbi kötetben nem szerepelt. Ez lesz a Vasadi-összesben a *Fahid* első verse, anélkül, hogy a szerkesztő valamilyen módon jelezne a mű korábbi kötetbeli helyét, ezáltal viszont elvész annak az eredeti kontextusa is.

A sajtó alá rendező számára többféle szövegkiadási elv is a rendelkezésre áll(t) volna, amely alapján egy hiteles gyűjteményes kötetet állíthatnánk (vagy állítottunk volna). Az első ilyen elv, az *editio princeps*, amely az első szövegkiadást tekintti alapszövegnek, és ez alapján készíti el az adott mű általa közölt főszövegét. Indokolt esetben ez alkalmazható, de gyakoribb ennél az *ultima manus*

vagy az *ultima editio*, amely a szerző életében utolsó, általa javított autográf vagy nyomtatott szövegváltozatot tekintti a kiadás alapjának. Néhány furcsaság láttán elkezdtem átnézni a *Jelentés Babylonból* kötet verseit, azt vizsgálva, vajon a Zsille által közölt versek melyik elvet követik. Úgy látom, általában az 1974-es szövegváltozatokat tekintti alapszövegnek, akkor is, ha Vasadi a *Fahid* kötetben némileg módosítva közölte újra azokat. Bizonyos esetekben viszont az 1990-es variáns lesz a kiadás alapja, míg például az *Éjjelfkor* című vers esetében az *Irodalmi Jelenben* közölt 2011-es, a központozást tekintve kissé módosított változat lesz az alapszöveg. Mindez talán megmagyarázható lenne egy szerkesztői bevezetőben, bár magam részéről nehezen tudnám eldönteni, hogy milyen (például esztétikai) szempont alapján került kiválasztásra az egyik vagy másik variáns. Különös és egyelőre meg nem fejtett talány számomra a *Nem kö, se csillag* kötet *Papírfal* című versének szövege, amely — úgy tűnik — az 1984-es kötetbeli és a *Vigília* 1982/8. számában közölt *Mint a papírfal* című vers kompilációja, a 4. sorában egy szerencsétlen sajtóhibával. Hacsak nincs egy számomra ismeretlen szövegváltozata is a versnek, amelyet a sajtó alá rendező ismert, és alapszövegként használt a kiadáshoz. Különös olvasói élmény volt a Vasadi-összesben az 1987-es *Fényromok* versei között felfedezni a *Furcsa, hogy épp most* dedikációjában Cseke Ákos nevét. Véletlenül tudom, de Wikipédián bárki ellenőrizheti, hogy a remek esztéta a kötet megjelenésekor mindössze 11 éves volt. Ebben az esetben az történt, hogy a verset, amely megjelent a *Fényromokban*, Vasadi évtizedekkel később Csekenek címzett ajánlással újraközölte, és a 2016-os *Csönd születik* kötetbe is felvette. Zsille az *ultima manus* elvét alkalmazta volna? Lehetőség, viszont igencsak kérdéses eljárás, különösen, hogy a *Csönd születik* versei között nyomát sem találjuk a *Furcsa, hogy épp most*nak.

Tartok tőle, hogy alaposabb átvizsgálással még több hasonló esetet elősorolhatnánk. Azt gondolom azonban, ezek a példák is mutatják, hogy égető szükség lett volna egy szerkesztői bevezető tanulmányra, amely tisztázza volna ezeket a kérdéseket, s ezzel elejét vette volna az aggályoskodó ítések kellemetlen megjegyzéseinek. Ennek hiányában viszont számomra egy rendkívül kaotikus, átgondolatlan szöveggondozói munka tárul fel a kötetek olvasása során.

Még egy — más jellegű — problémát kell szóvá tennem. Meglátásom szerint a Vasadi-líra csúcsteljesítménye az 1993-as *Mindenki aranyat sejt* kötet számoszott, *Magánbeszéd* című vesszőrozata, amelynek darabját a záró (*Függelék a magánbeszédhez*) című alkotás „oszlopversek”-nek nevez. Ugyanis a sortördelés úgy van kialakítva ezekben a szövegekben, hogy minden sor milliméterre ugyanott végződik, szóhatártól, de esetenként a kétféle betű határártól függetlenül, mint például a *Magánbeszéd* (4) 2–3. sorában. Az a verstördelés komoly jelentéssel rendelkezik, nemcsak az önmegnevezés miatt, hanem azért is, mert tudatos és termékenyen aknázza ki az írott nyelv materialitásában rejlő poétikai potenciált. Figyelemre méltó

költői innovációról van tehát szó, amely azonban a Vasadi-összes szövegkiadásában gyakorlatilag nyomtalanul ellílik.

Bármennyire is örömteli tehát, hogy Vasadi Péter halála után néhány évvel már kezünkbe vehetjük verseinek összegyűjtött kiadását, mégis úgy látom, szerencsésebb lett volna több időt szánni a költői életmű tanulmányozására, a versek keletkezés- és alakulástörténetének felderítésére, a különböző szövegváltozatok összegyűjtésére és összevetésére, valamint az adott verskorpusz természetéhez igazodó szövegközlési metodika kialakítására. A

bevezetőben említett Ady-összes példája azért is figyelemre méltó lehet, mert az, ahogy ott prezentálják a költői életművet (nyilvánvalóan már egy évtizedes értelmezéstörténet alapján), nevezetesen, hogy a kiadás az első „igazi” Ady-kötettel, az *Új versekkel* indul, és az első két kötetet függelékben hozza, lényegében a mai napig meghatározta az Ady-szövegkiadási gyakorlatot. Mindent egybevetve végül is úgy látom, a Vasadi-összessel egy sok szempontból atipikus életmű atipikus kiadását vehetjük a kezünkbe. Ha ez volt a cél, akkor ezt sikerült elérni.

CSEHY Zoltán

Véletlen tényvilág, báránygyilkos kultúra, zen(e)

(*Hat verskötetről*)

Lehetséges kontextusainkat nem lehet megúsni: Bödecs László verskötetének ez talán az egyik legizgalmasabb felismerése. Nyilvánvalóan az itt szereplő hat kötet is különféle kontextusokat teremt egymás számára, s akaratlanul is párbeszédre készíti a különálló univerzumokat. E szubjektív válogatást Szijj Ferenc és Balázs Imre József kotei keretezik: mindkettő egyedi mentális itinerárium, poétikus terepasztal költői hadmozdulatok számára. Mindkettőben kivételes szerephez jut a „belső zene”, és az azt megszólaltató individuum, vagyis az ember mint biológiai zenegép. Bödecs László a saját határok megóvásának lehetőségeit helyezi előtérbe, akárcsak a maga költői szabadságharcaiban Szőlősi Mátyás. A hetvenévesen első kötetes Sopsits Árpád újra meg újra önmagát rendezi verszínpadra, a tizenkét év után megszólaló Pollágh Péter pedig egykori költői énjével néz farkasszemet.

(SZIJJ Ferenc: *Ritka események*.
Magvető, 2022)

Szijj Ferenc egészen rendkívüli költeményei egy kiszolgáltatott, alattvalói helyzetben, militáns közegben vagy teatrális harcés-szültségben élő, sokszor félelmében, zavarában vagy épp szorongatottságában az önazonosságát elvesztő individuum világába engednek bepillantást.

A kiismerhetetlen hatalom ök-konstrukciója a „kert- és vadonszövetség” paradox terminusával írható le. A kert szervezett, szabályos, célulv és alárendelt, a vadon ösztönszerű, kiismerhetetlen, minden szabály fölött álló szabadságtér. De ez nem a barokk irodalom olyannyira kedvelt, a mesterséges és természetes szépet egymás kiegészítőjeként és ellentétéként bemutató technikáját idézi, hanem magát a káoszt modellálja, az összemosódást jelképezi, a hibriditást teszi látvánnyá. Ugyanezt képezi le a „véletlen tényvilág” fordulat is. Az ellentétek tartalmi összerántása nem pusztán szellemes költői ötlet, hanem túlélési stratégia is, a retorikai manipuláció biztonsági szelepe. A „roppant vagy-vagyok” korszakát éljük, de aki a völgyben él, szükségszerűen lenn van, örökösen ható alászállásban. Akik írnak, azok „a magas létrákon” teszik ezt, s az alapműfajok között olyasmiket találni, mint a jelentés vagy a karaktergyilkosságot előkészítő manipuláció. A vagy-vagy pozícióban elhelyezni önmagunkat nemcsak a nyelvi kényszerhelyzet, hanem az időstülke okozta létszorongatottság miatti helyzet függvénye is, főként, ha a „túlbugzó bíróság” az állampolgár fejében ülészik.

A kötet háromszor kilencvenkilenc, különféle karakterű, változatos és valóban „ritka esemény” dokumentálása: a dantei szerkezet ráadásul olvasható mentális itineráriummként is, hiszen ha a mozgás nyomvonalát követjük, a völgyből jutunk föl az